

FİRDEVSÎ-İ RUMÎ, HAYATI VE ESERLERİ HAKKINDA YENİ BİLGİLER

FİRDEVSÎ-İ RUMÎ, LIFE AND WORKS ABOUT NEW INFORMATION

Himmet BÜKE¹

Öz

Firdevsî-i Rumî 15. yy'ın sonları 16. yy'ın başlarından yaşamış bir Osmanlı müellifidir. Kendi ifadesi ile 72 eser yazmış olan Firdevsî'nin bu eserlerinden bir kısmı bugüne ulaşabilmiştir. Sözkonusu eserlerle ilgili bazı ortak görüşler bulunmakla birlikte Firdevsî'ye ait olup olmadığı tartışmalı olan eserler de mevcuttur. Bu çalışmada Firdevsî'ye ait olduğu belirtilen eserlerin detaylı bir incelemesi yapılmış olup konuyla ilgili son ve güncel bilgiler aktarılmıştır. Çalışmada bazı eserlerin arşiv veya kütüphane numaraları güncellenmiş, içerikleri hakkında yeni bilgiler aktarılmıştır. Bazı eserlerinin ise yeni nüshaları tespit edilmiş olup bunlar hakkında tanıtıcı bilgiler verilmiştir. Diğer taraftan Firdevsî'ye ait olarak gösterilen bazı eserlerin ise yapılan tarama ve araştırma çalışmaları neticesinde ona ait olmadığı görüşüne varılmış bununla ilgili görüşler belirtilmiş konuyla ilgili ayrıntılı gerekçeler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: *Firdevsî, Eski Anadolu Türkçesi, Süleymanname, Yeni Bilgiler, 16.yy.*

Abstract

Firdevsi-i Rumi is an Ottoman author who lived between the late 15th century and early 16th century. Some works of Firdevsi's, who, in person, said to have written 72 works, have survived to this day. Though there is some consensus over the works mentioned, there are also works that are controversial about whether they belong to Firdevsi or not. In this study, an examination of the works, which are said to belong to Firdevsi, has been carried out and recent, up-to-date information has been cited. In the study, archive and library numbers of the some works have been updated and recent information about the contents has been given. And also, the recent copies of the some works have been determined and introductory information about them has been given. On the other hand, as a result of the scanning and examination studies that have been conducted, it has been established that some works, which used to be shown as belonging to Firdevsi, do not belong to Firdevsi, indeed, and the opinions about the situation have been given and detailed facts about the issue have been presented.

Key Words: *Firdevsî, Old Anatolian Turkish, Süleymanname, New Information, 16th century*

¹ Okt., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, himmetbuke@mehmetakif.edu.tr

1. GİRİŞ

Firdevsî 15. yy. sonları ve 16. yy'da yaşamış, başta tarih olmak üzere; edebiyat, felsefe, hendese (geometri), tıp, astronomi (ilm-i nücum), tasavvuf, ahlak, mitoloji, astroloji, tılsım, savaş, silahlar, satranç, boyacılık ve hadis alanında pek çok eseri Türk diline kazandırıp telif ve tercüme etmiştir.

Çok yazan, her konuda yazmaya çalışan Firdevsî'nin doğum tarihi H.857 (1453)'dir. Asıl adının ne olduğu meselesi ihtilafli meselelerden biridir. Tezkirelerde adından ziyade mahlası verilmiş olan Firdevsî'nin asıl adı konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Tezkirelerde; Latifi ve Kınalızâde “*Uzun Firdevsî demekle meşhurdur*” (Latifi, 2000, s. 424; Kınalızâde, 1981, s.745) ifadesini verirken; Tuhfe-i Naili'de “*Uzun Firdevsî, Firdevsî-i Rumi namlarıyla meşhur*” ifadesi geçer (Tuman, 2001, s.763). Kühnü'l-Ahbâr'da ve Beyânî tezkiresinde: “*Firdevsî*”, Keşfü'z-zünûn'da ise “*Firdevsî et-Tavil*” olarak geçmektedir (Gelibolulu M. Âli, 1994, s. 160; Beyânî, 1997, s.203; Kâtip Çelebi, 2007, s. 822).

Asıl adının “*Orhan bin Genek*” olduğu yapılan araştırmalar ve eldeki somut veriler neticesinde daha ağır basmaktadır. Akay ve Kutluk; Firdevsî'nin kendi eseri olan ve bugün İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Seminer Kitaplığı 164 numarayla kayıtlı olan Teşhis'ül-İnsan'ı referans göstererek asıl adının “*Orhan bin Kenek*” olduğu ileri sürmüştür (Akay, 1990: 10), (Kutluk, 1950: 29). Firdevsî'nin yazdığı en önemli ve hacimli eseri olan Süleymannâme'nin 81. cildinde adı “*Orhan bin Genek*” olarak zikredilmiştir². Köprülü ise Firdevsî'nin hayatına dair verdiği bilgilerde dedesinin adının “*Gazi Genek Bey*”; babasının adının ise “*Hacı Genek Bey*” olduğunu söyler (Köprülü, 1997: 650). Firdevsî'nin kendi eserinde adının ve soy adının doğrudan verilmiş olması adının “*Orhan bin Genek*” olduğu fikrini güçlendirmektedir.

Müellif Fatih Sultan Mehmet, II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinde yaşamıştır. Firdevsî'nin en önemli eseri olan ve saraya takdim ettiği Süleymannâme'nin bazı ciltlerinin dönemin padişahı II. Bayezid tarafından laf kalabalığı olarak görülerek yaktırıldığı ve bunun üzerine yazarın bu durumdan incinerek İran'a veya Horasan'a kaçtığı, ömrünün son yıllarını burada yaşadığı ve vefat ettiği bilgisi maalesef yüzyıllarca tekrar edilemeyen yanlış bir bilgidir. Başta Latifi'nin söylediği bu bilgiyi; Katip Çelebi, Şemsettin Sami ve Fuat Köprülü tekrar etmiş, Firdevsî'nin doğu ülkelerinden birine giderek burada öldüğünü söylemişlerdir. Halbuki Firdevsî, Süleymannâme'nin 81. cildinin 22. ve 123. varığında sözkonusu cildi Yavuz Sultan Selim'in inayetiyle yazdığını ve Balıkesir'de ikamet ettiğini belirtmektedir. Dolayısıyla Firdevsî'ye atfedilen bu asılsız olay yine Firdevsî'nin ifadeleriyle çürütülmektedir.

Firdevsî'nin birçok konuda çok fazla eser verdiği bilinmektedir. Eserlerinin sayısı konusu ise ihtilaflıdır. Müellifin kendi ifadelerine bakılacak olursa Münazara-i Seyf-ü Kalem'de: “*bazı ukelâdan, zürefâdan, şuarâdan, hâfi değildir ki, süleymannâmenin musannifi bunun emsâli yetmiş iki risâlenin müellifi firdevsî-i dâfî hâkir u fâkir ve nuhîfe bu risâle-i rakkama götürüp tahrir idüp...*”³ şeklinde ifadeler varken Satrançname adlı eserinde ise: “*... min ba'd niçe bunun emsali kitabları telif, 40 risaleyi tasnif eylemişdür.*” ifadesi meseleyi karmaşık hale getirmektedir. Çünkü Münazara-i Seyf ü Kalem adlı

² Bk. Firdevsî-i Rûmî, *Süleymannâme-i Kebîr*, Fatih Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Nu. 317, C.81 s. 55a/6.

³ Bk. Firdevsî-i Rûmî, *Münazara-i Seyf'ü Kalem*, İstanbul B.ŞB. Ktp. nr. 355, s. 4-5.

eserin telif tarihi de tartışmalıdır. Eser Bursalı M. Tahir'e göre 1572; Köprülü'ye göre 1485; eserin sonundaki tarihe göre ise 1503 tarihinde yazılmıştır (Jafarova, 2010:5).

Tezkirelerde Firdevsî'nin sadece Süleymannâme adlı eserinden bahsedilmiş olup yakın zaman araştırmacıları ise Bursalı Mehmet Tahir, Firdevsî'nin on dört (Bursalı M. Tahir, 1972:105); Franz Babinger dört (Babinger, 1982:35); İbrahim Olgun ve İsmet Parmaksızoğlu on altı (Olgun, Parmaksızoğlu, 1980:17-18) eseri hakkında bilgi vermişlerdir. Müellifin kendi belirttiği gibi şayet 72 eseri varsa bunların çoğu bugün elimizde değildir. Bugün eserlerinin sayısı ve içeriği hakkında verilen bazı bilgiler de bilgi yönünden eksik veya yanlıştır. Bu bilgiler son araştırmalar ışığında mümkün mertebe tanzim etmeye ve düzeltmeye çalıştık.

2. FİRDEVSÎ-İ RUMÎ'NİN ESERLERİ

2.1. Süleymannâme-i Kebir

Bu eser Firdevsî'nin şaheseri sayılabilecek nitelikte bir eserdir. Zaten tezkirelerde Firdevsî'nin sadece bu eserinden bahsedilmiş olup diğer eserleri hakkında hiçbir bilgi verilmemiştir. Dolayısıyla Firdevsî bu eseriyle tanınmıştır diyebiliriz. Fakat Süleymannâme'nin cilt sayısı ile ilgili çelişkili bilgiler mevcuttur.

Tezkirecilerin tamamı eserin cilt sayısını üç yüzlü rakamlarla zikretmiştir. Latifî eserin 360 cilt halinde yazıldığını (Latifî, 2000:425), Kühü'l-Ahbâr'da 360 cilt (Gelibolulu M. Âli, 1994:160); Beyânî (Beyânî, 1997:203); ve Kınalızâde; tezkiresinde (Kınalızâde, 1981:745) 380 cilt; Keşfü'z-zünûn'da (Kâtip Çelebi, 2007:822) 330 cilt olduğu belirtilir. Firdevsî de Münazara-i Seyf-ü Kalem'de: "*hicret-i nebevinin 908. yılında vilâyet-i kareside şehr-i balıkesirde halvet halinde makâm-ı uzletde oturmuştum. 366 mücellid süleymannâmenin 287. cildini kaleme getirüp bitirmişdim*"⁴ yine Satraçnâme adlı eserinde: "...*lisân-ı arabîden zebân-ı farisîden türkiye tercüme kılup rakama getirüp tayin kılan kim 366 mücellid kitab-ı süleymannâmenin musannifi 1888 meclis bâbın...*"⁵ biçimindeki ifadeler tezkirelerdeki ifadelerle örtüşmektedir. Fakat yine Firdevsî'nin Süleymannâme'deki: "*bu 99 mücellid kitâb-ı süleymannâme'nin te'lifini bir âdil ve kâmil padişahın devam-ı devletinde 81. cildi tamamlamayı müyesser itti*"⁶ ve "*cümlesi toksan tokuz cilddür tamam/meclisi biş yüzen eksik iy hümmam*"⁷ cümleleri meseleyi daha karışık hale getirmektedir. Tavşanlı nüshasındaki: "... *firdevsî-i rumî kim süleymannâmenin telifine kırk yıldır çalışur üç yüz altmış cild itmek sevdasıyla ne kadar ki gayr-ı müstemil kitablar varsa anları cümle içine katmışdur...*"⁸ ifadeleri başlangıçta Firdevsî'nin eseri 360 cilt yazmak düşüncesinde olduğunu gösterir. Bu ifadelerin sağlaması niteliğinde olan Firdevsî'nin intisap ettiği Nakşibendî şeyhi Molla İlahî'nin Firdevsî'ye hitaben Süleymannâme'de söylediği: "...*kim kişi 360 pâre kitabı yazıp yahut yazdurup idine buna ömür vefa itmez imdi gerek ki onda olan kelimâtın gerek lüzumu istihraç idüp derç idesün her kişi yazup yazdurmağa ve okuyup idinmeğe kâbil ola ol sebeple ânın*

⁴ Bk. Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e. (MSK)*, nr. 355, s. 5.

⁵ Bk. Firdevsî-i Rûmî, *Satraç-nâme-i Firdevsî*, Nuruosmaniye Ktp. nr. 3553/4073, s. 6.

⁶ Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, C. 81, vr. 25b.

⁷ Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, nr. 317, vr. 73a/10.

⁸ Bk. Firdevsî-i Rûmî, *Süleymannâme*, Tavşanlı İlçe Halk Kütüphanesi, vr. 2, st.4-5.

ve *senin için hayır dua ideler*⁹” ifadeleri Firdevsî’nin bu minvalde fikir değişikliğine gitmiş olduğunu düşündürebilir.

Bir diğer ihtimal de Firdevsî’nin “*cilt, risale, cüz*” terimlerinden neyi kast ettiğinin tam net olmaması olabilir. Muhtemelen eserin cilt sayısı 99’dur, 366 rakamı ise eserin cüz sayısı olmalıdır. Müellif, Süleymannâme Muhtasarı adlı eserinde Mevlana Ahmedî’nin eserinin esmâ-i hüsnaya gönderme yaparak 99 cilt yazılması hikâyesini anlatır¹⁰. Firdevsî’nin intisap ettiği Nakşibendi şeyhi Molla İlahî’nin Firdevsî’ye hitaben Süleymannâme’de söylediği: “...kim kişi 360 pâre kitabı yazıp yahut yazdurup idine buna ömür vefa itmez imdi gerek ki onda olan kelimâtın gerek lüzumu istihraç idüp derç idesün her kişi yazup yazdurmağa ve okuyup idinmeğe kâbil ola ol sebeple ânın ve senin için hayır dua ideler”¹¹ ifadeleri eserin 366 cilt yazılmadığı görüşünü güçlendirmektedir.

Firdevsî eserin ilk altı cildini Fatih Sultan Mehmet devrinde onun isteği üzerine yazmıştır. Kitabın yedinci cildini yazmaya başladığında Fatih’in vefat ettiğini söyler¹². Fatih’ten sonra başa geçen oğlu II. Bayezid döneminde Süleymannâme’yi yazmaya devam etmiştir. Eserin 82. cildi saray kütüphanesine teslim edilmiş fakat 81. cilt kâtip kusurundan dolayı teslim edilmemiştir¹³. Süleymannâme’nin 81. cildinin 123a varağında ise Firdevsî : “...bir âdil ve kâmil pâdişâhun devâm-ı devletinde seksen birinci cildinün itmâmını müyesser itdi... ecelden mühlet bulursam; tende sıhhat cânda râhat dilde marifet görürsem bu kitâb-ı süleymânnâmenün seksen ikinci cildin dahı o zıll-ı yezdânun nesli oğuz hanun... künc-i halvetde, makâm-ı uzletde huzûr-ı kalb ile selîm olup bu kitâbun telîfine, sürû idüp ümîddür ki tamâm idevüz”¹⁴ dediği için ciltlerle ilgili bir soru işareti daha ortaya çıkmaktadır. Hâlbuki yukarıda Firdevsî; II. Bayezid devrinde 81. cildi yazdığını fakat bunun yazan kişinin hatalarından dolayı teslim edilmediğini belirtir. Yavuz dönemindeki bu 81. cilt daha evvel hatalı olduğu için verilmeyen cilt olma olasılığı yüksektir. Bu cildin 26b/13’te Hazine-i Amireye verilmediği beyanının devamındaki ifadelerde ise “*zelzele ve fitrat-ı velvele ki olduğu ecluden dergâha virilmeyüp*” ifadesi dikkate değerdir. Buradaki zelzeleden kasıt II. Bayezid döneminde “*Kıyamet-i Suğra*” (*Küçük Kıyamet*) diye de adlandırılan 1509 tarihli büyük İstanbul depremi olsa gerektir. Bu deprem İstanbul için çok yıkıcı bir etki bırakmış olduğu tarihçilerle sabittir¹⁵. Bu depremden hemen 3 yıl sonra da II. Bayezid vefat etmiştir. Dolayısıyla Firdevsî’nin son cildi 1509’da Hazine-i Amireye teslim edemediği anlaşılır. Buradaki karmaşık durumlardan biri de Süleymannâme’nin 81. cildinde; Firdevsî’nin 82. cildi II. Bayezid döneminde teslim ettim demesine karşılık yine aynı eserde Yavuz Sultan Selim’e dua ederek 82. cildini tamamlamak istediğini belirtmesidir. Bir başka husus yine aynı eserde geriye 17 Süleymannâme’nin kaldığından bahsederek eğer emredilirse hazinedeki ciltleri Yavuz adına yeniden düzenleyebileceğini ve

⁹ Bk. Firdevsî-i Rûmî, *Süleymannâme*, c. VIII, s.34-36

¹⁰ Bk. Firdevsî-i Rûmî, *Süleymannâme Muhtasarı*, Milli Ktp. A. 1839, s. 10

¹¹ Bk. Firdevsî-i Rûmî, *Süleymannâme*, c. VIII, s.34-36

¹² Bk. Firdevsî-i Rûmî, *Süleymannâme*, C. VIII, s. 34-36.

¹³ Firdevsî-i Rumî, *a.g.e.*, C. 81. , vr. 26b.

¹⁴ Firdevsî-i Rumî, *a.g.e.*, C. 81. , vr. 123a

¹⁵ Daha detaylı bilgi için bk. Ambraseys, N.N ve Finkel, *The Marmara Sea earthquake of 1509*. Terra Nova, vol. 2, C.F. 1990, 167-174; *The seismicity of Turkey and adjacent areas: a historical review, 1500-1800*. Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul, 1995, 240pp.

onun adına tarih bağlayabileceğini söylemesidir¹⁶. Aynı eserdeki bu farklı ifade akıllarda eserle ilgili – özellikle cilt sayısı- soru işaretlerini devam ettirecek mahiyettedir.

Firdevsî'nin bu kıymetli eserini Fatih Sultan Mehmet'in isteği üzerine yazmaya başladığını daha evvel belirtmiştik. Müellif eseri yazabilmek için öncesinde çok ciddi bir ön hazırlık yapmıştır. Hazine-i Amire'deki kitapları taramış, Arap ve İranlı sahaflara Süleymannâme'nin asıl nüshasını sordurmuş, gittiği her şehirde acayip kitapları toplayıp hangisinde Süleyman kıssası varsa bunları toplamış, Tevrat'tan Davut kıssasını almış, Niksar'da İmran dilinden, Yunancaya, oradan da Farsçaya çevrilmiş dört ciltlik bir Süleymannâme bulmuş fakat kitabın sahibi Firdevsî'nin ısrarına rağmen kitabı satmamış bunun üzerine Firdevsî de dört ay Niksar'da kalıp kitabın nüshasını almıştır¹⁷. Eseri yazmadan önce titiz, gayretli ve fedakâr bir şekilde çalıştığı anlaşılan müellif; Latifi'nin ifadesiyle indirilen kutsal kitaplarda ne kadar kıssa ve haberler, âlemde ne kadar hikâye varsa felsefe, hendese, astronomi bilgi dünyasındaki bütün bilinenleri derleyerek bir araya getirmiştir (Latifi, 2000: 261).

Firdevsî'ye göre elli yıl emek vererek oluşturulan Süleymannâme'nin bugün tespit edilebilmiş nüshaları şunlardır:

1. Cilt	Gotha, Numara 111
2. Cilt	Gotha, Numara 111; Süleymaniye, Hacı Mustafa Efendi, Numara 4863
3. Cilt	Vaticano-Turco, Numara 28, 16 yy.; Süleymaniye, Hacı Mustafa Efendi, Numara 4863
4. Cilt	Vaticano-Turco, Numara 28; Süleymaniye, Hacı Mustafa Efendi, Numara 4863
5. Cilt	Vaticano-Turco, Numara 28; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş. 5-6-7-8-9-10-11-12-13 cilt toplam 388 yk.
6. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş.
7. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş; Török F. 2, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 7-13 cilt toplam 360 yk.
8. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş; Török F. 1-2, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı, 8-15 cilt toplam 406 yk.
9. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, h. 1544'te kopya edilmiş; Török F. 1-2, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.
10. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş; Török F. 1-2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.
11. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş; Török F. 1-2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.
12. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş; Török F. 1-2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.
13. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya

¹⁶ Firdevsî-i Rumî, *a.g.e.*, C.81. , vr. 33a.

¹⁷ Firdevsî-i Rumî, *a.g.e.*, C. 81. , vr. 26a/26b.

	edilmiş; Török F. 2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.
14. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır, 14-15-16-17-18-19-20 cilt toplam 321 yk.; Török F. 1 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.
15. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır; Török F. 1 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.
16. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır.
17. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır; Török F. 3 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 17-18 cilt toplam 100 yk.
18. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır; Török F. 3 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 17-18 cilt toplam 100 yk.
19. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır.
20. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır.
21. Cilt	Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884
22. Cilt	Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884
23. Cilt	Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884
24. Cilt	Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884
25. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk. ; Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk. ; Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.
26. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk. ; Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk. ; Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.
27. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk. ; Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk. ; Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.
28. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk. ; Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk. ; Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.
29. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk. ; Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk. ; Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.
30. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk. ; Török F. 4 Macaristan

	İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk. ; Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884. (Ata Çatıkkaş, çalışmasında bu cildin H.1528'de kayıtlı olduğunu söylese de biz böyle bir bilgiye rastlayamadık (bk.Çatıkkaş 2009;19)
31. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk. ; İstanbul Belediye Yazmaları, B.26 (M.Cevdet)
32. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk. ; İstanbul Belediye Yazmaları, B.26 (M.Cevdet)
33. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk. ; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.
34. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk. ; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.
35. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk. ; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.
36. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.
37. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.
38. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.
39. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.

40. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.
41. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.
42. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.
43. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır, Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
44. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
45. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
46. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
47. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
48. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
49. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur; Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.
50. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur; Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.
51. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur; Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi,

	460 yk.
52. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur; Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.
53. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur; Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.
54. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur; Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.
55. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır; Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir.
56. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır; Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir.
57. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir; Török F. 14 (Macaristan), Macaristan'daki 57-58-59. ciltlerin toplam varak sayısı 221'dir.
58. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir; Török F. 14 (Macaristan), Macaristan'daki 57-58-59. ciltlerin toplam varak sayısı 221'dir.
59. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir; Török F. 14 (Macaristan), Macaristan'daki 57-58-59. ciltlerin toplam varak sayısı 221'dir.
60. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır; Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir.
61. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır; Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür.
62. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır; Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür.
63. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır; Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür.
64. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür; Török F. 11, Macaristan'daki 64-65-66. ciltlerin toplam varak sayısı 276'dır.
65. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'deki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür; Török F. 11, Macaristan'daki 64-65-66. ciltlerin toplam varak sayısı 276'dır.
66. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'deki ciltlerin

	toplam varak sayısı 500'dür; Török F. 11, Macaristan'daki 64-65-66. ciltlerin toplam varak sayısı 276'dır.
67. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır; K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.
68. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır; K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.
69. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır; K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.
70. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır; K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.
71. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 17 1535, 21 satır; K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470; Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir. Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü Kütüphanesi, numara 4008; numara 4008'de kayıtlı olan 71-72- 73.ciltlerin toplam varak sayısı 125'tir.
72. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 17 1535, 21 satır; K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470; Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir. Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü Kütüphanesi, numara 4008; numara 4008'de kayıtlı olan 71-72- 73.ciltlerin toplam varak sayısı 125'tir.
73. Cilt	Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü Kütüphanesi, numara 4008; numara 4008'de kayıtlı olan 71-72-73.ciltlerin toplam varak sayısı 125'tir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır; Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74-75- 76.ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir.
74. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır; Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74 75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir; Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, S.H.M.H.K.Yaz. 361, 17 satır, 74-75-76 ciltleri içeren bu nüshanın varak sayısı 127'dir.
75. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır; Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir. Bu cildin Bibl. Nationale, n suppl. 1293 ve Uppsala numara 196'da bir

	nüşhası daha vardır. Berlin numara 470'de kayıtlı olduğu olduğu zannedilen nüsha sorgulanmış, böyle bir kaydın olmadığı teyit edilmiştir.
76. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır; Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74 75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir.
77. Cilt	Török F. 12, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 118 varak; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537'de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534'tür.
78. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537'de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534'tür. Török F. 13, Török F. 13'te kayıtlı olan ciltlerin toplam varak sayısı 409'dur.
79. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537'de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534'tür. Török F. 13, Török F. 13'te kayıtlı olan ciltlerin toplam varak sayısı 409'dur.
80. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537'de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534'tür. Török F. 13, Török F. 13'te kayıtlı olan ciltlerin toplam varak sayısı 409'dur.
81. Cilt	Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri numara 317/116, 123 yk. ¹⁸

Bu ciltlerin dışında Kültür Bakanlığının Yazma Eserler Katoloğunu taranması neticesinde eserin başka nüshaları da tespit edilmiştir. Bu nüshaların eserin hangi ciltlerini içerdiği konusunda bir bilgi edinilememiş olup söz konusu nüshalar şunlardır:

Avusturya Dükalık Kütüphanesi, Gotha Koleksiyonu Türkçe Yazmaları, pt. 21/Seetzen: Num. 112, 15 satır, 253 yk.

Avusturya Dükalık Kütüphanesi, Gotha Koleksiyonu Türkçe Yazmaları, Theil von pt. 70. Seetzen: Kah. 1198, 19 satır, 48 yk.

Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.fol.4154 Staatsbibliothek, Berlin, 21 satır, 279 yk.

Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Regius, 115 yk.

Kazan-Tataristan Galimcan İbrahimov Dil, Edebiyat ve Tarih Araştırmaları Enstitüsü Türkçe Yazmaları, Kol. 39 Envanter Num. 446, İstinsah Tarihi h. 1321 (1903), 321 yk.

Kazan-Tataristan Galimcan İbrahimov Dil, Edebiyat ve Tarih Araştırmaları Enstitüsü Türkçe Yazmaları, num. T 2161-2162, 181+153 yk.

¹⁸ Bu tabloda başta "Şimşek Yaşar 2013, *Firdevsi-i Rumi, Süleyman-name-i Kebir (76. Cilt) Giriş, Ses Bilgisi, Tenkitli Metin, Sözlük, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*" ve Firdevsi hakkında bugüne kadar yapılmış diğer çalışmalardan istifade edilmiş olup tarafımızca güncel bilgiler verilmiş ve yeni eklemeler yapılmıştır.

Avusturya Dükalık Kütüphanesi, Gotha Koleksiyonu Türkçe Yazmaları, pt. 241/alte Sammlung Ch. A. 244, 1-357 yk.

Kütahya, Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi, Zeytinoğlu Koleksiyonu, 43 Ze 689/1. Nüsha 72 varak, 17 satır olup telif ve istinsah tarihleri yoktur. Eserin son varlığında; bir dua, Hafız İbrahim ismi ve 21 Ağustos H.1320 tarihi vardır. Bu tarih eserin istinsah tarihi midir yoksa sonradan mı yazılmıştır bu hususta hüküm vermek biraz zordur. Eserde sebab-i telif kısmı da olmayıp Süleymannâme'nin kaçınıcı cildi olduğu belli değildir. Söz konusu nüsha daha önceki çalışmalarda belirtilmemiş olup tarafımızca görülmüş ve ilmî sahada ilk kez zikredilmiştir.

İlk varakta başlık olarak "*kitab-ı Süleymannâme-i aleyhisselam ve acaibü'l mahlukat ve hilkat-ı adem*" yazılıdır. Aynı varakta ve 2a varlığında İstanbul'da uzlet halinde ikamet ederken dünyanın fani olduğunu ve kalıcı bir eser bırakmak istediğini yazar. Eserin Süleymannâme'nin hangi cildi olduğu konusundaki en önemli ipucu bu satırların devamındadır. Topkapı Sarayı Kütüphanesi H. 1525'te kayıtlı olan 8. Cilt 34-36'daki ifadelerle bu nüshadaki: "...kaçan ola kim bir kişi üç yüz altmış pare kitabı yazup veyahud yazdurup adına buna değmeye vefa itmez imdi gereği oldur ki anda kelimatun gereklisin istihrac idüp suret viresün ta kim her kişi yazup yazdurmaga okuyup edinmege kabil ola..."¹⁹ ifadeleri birebir örtüşmektedir. Dolayısıyla Tavşanlı'daki bu eserin Süleymannâme'nin 8. cildi olduğunu düşünmekteyiz.

Görüldüğü üzere 99 cilt olarak yazıldığı Firdevsî tarafından belirtilen Süleymannâme'nin bugün elimize 81 cildi ulaşmıştır. Bugün yurtdışında bulunan fakat içeriği bilinmeyen nüshaların da incelenmesiyle bu önemli eser hakkında yeni bilgiler ortaya çıkacaktır.

2.2. Hayat u Memat (Hayatnâme)

Farsçadan Türkçeye tercüme edilmiş mensur bir eserdir. Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi num. 2333'te müellifi "*Orhan bin Kenek*", 95 varaktır; bir diğer nüsha ise Beşiktaş Yahya Efendi Kütüphanesinde "*Firdevsî-i Osmanî*" adına "*Hayatname*" adıyla kayıtlıdır. Süleymaniye nüshasının başında da eserin adı "*Hayat u Memat*" biçiminde yazılmışken sonunda "*Hayatnâme*" adıyla yazılmıştır. Eserde ayrıca müellif Süleymannâme'nin 82. cildini bitirdiğini söyler.

Tasavvuf, ahlak, ölüm, nefis gibi konularda yazılan eserde; müellif Gazalî, Muhyiddin-i Arabî ve Attar gibi önemli mutasavvıflardan yararlandığını belirtir (Aksoy 2000:46). Söz konusu eserin Firdevsî'nin son eserlerinden biri olduğu tahmin edilmektedir.

2.3. Terceme-i Silahşornâme

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H. 625'te kayıtlı olan bu eser tercüme bir eserdir. 77 varak ve 15 satır olan eser silahlar ve askerlik hakkında bilgileri içermektedir. Eser Schlehta Wssehrd, Moriz Wickerhauser ve Bonelli tarafından incelenmiştir. Eserin ayrıca İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi, Muallim Cevdet Yazmaları num. 355'te bir nüshası daha vardır. İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Or. 9682'de bir nüshadan bahsedilse de burada eserin ismi "*Müsellâhnâme*" olarak kayıtlıdır.

¹⁹ Firdevsî-i Rumî, *Süleymannâme*, Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi, 43 Ze 689/1, vr. 2.

Eser Farsçadan çevrilmiş olup 16 bölüm halinde yazılmıştır. Bu bölümlerde; silahların tarihçesini, silahların nasıl kullanılacağı ve savaşçı olan milletleri anlatmıştır.

2.4. Satrançnâme-i Kebir

F. Köprülü ve Bursalı M. Tahir eserin Berlin, Münih ve Nuruosmaniye nüshalarının bulunduğunu belirtirler. Münih num. 50'de bir nüshası olduğu söylenmekle birlikte (Olgun ve Parmaksızoğlu, 1980:18), Nuruosmaniye nüshası 34 Nk 4073'te kayıtlı olup 95 varaktır. Berlin nüshası Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.oct.1631 Staatsbibliothek kaydıyla 109 varak ve 18 satırdır. Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi 19 Hk 3149'da kayıtlı nüshanın müellifi Abdullah b. Mustafa Yunuszâde olup 86 varak ve 20 satırdır. Eserin bu nüshalarının dışında diğer çalışmalarda bahsedilmeyen bir de Vatikan Kütüphanesi Türkçe Yazmalarında, Vat. Turco 320 arşiv numarasıyla 28 varak ve 19 satır bir nüsha daha mevcuttur.

Firdevsî'nin bu eseri Ata Çatıkkaş tarafından yayınlanmıştır²⁰. Satrancın tarihçesini, nasıl oynanacağını ve buna ilişkin tabloları veren müellif; satrancın sekiz hanesi olması sebebiyle eserini de sekiz bölüm halinde yazmıştır.

2.5. Kutbnâme

Eser Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi num. 643'te kayıtlı olup 145 varak ve 13 satırdır. H. 909'da (1503) yazılan eser aynı yıl Mehmed b. Resul tarafından istinsah edilmiştir. Eserin bu müstensih nüshasının girişinde adı "*Kıssa-i Midilli*" olarak yazmaktadır, oysa aynı eserde Firdevsî: "*Kutb-nâme kodum ismin söyledim târih ana/kutbu'l aktâb oldu bâkî şâh sultan bayezid*"²¹ diyerek eserin adını açıkça söylemiştir. Eserin Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.quart 2041'da, 36 varak, 22 satır, müstensih Osman Fevzi Olcay olan bir nüshası "*Gazavat-ı Midilli*" adıyla kayıtlıdır.

Eserin başta Venedik olmak üzere İspanyol ve Fransız gemilerinden oluşan bir donanmanın Midilli adasına yaptıkları baskını anlatır. Eserde başta bu savaş olmak üzere; II. Bayezid dönemi olayları, Cem Sultan'ın Bursa'da tahta çıkışı, Şehzade Korkut'un İstanbul'daki kısa süreli padişah naipliği ve akıncı beylerinin Orta Avrupa'da yaptıkları seferleri anlatır.

Eser İbrahim Olgun ve İsmet Parmaksızoğlu tarafından yayımlanmıştır²².

2.6 Teşhisü'l-İnsan

Asuman Akay tarafından detaylı bir biçimde tanıtılan (Akay, 1990:XVIII) eserin İstanbul Üniversitesi Edebiyat Bölümü Seminer Kitaplığında olduğu belirtilmektedir. Söz konusu kitaplığı ve adı geçen üniversitenin diğer kitaplıklarını taranmasına rağmen bu kayıta bir esere rastlanmamıştır. Akay tarafından varak ve satır sayısı, telif tarihi hatta yazı biçimine kadar anlatılan eserin muhtemelen daha sonraki tarihlerde başka bir yere taşındığı veya kaybolduğu düşüncesindeyiz. Eserle ilgili ilk tanıtıcı ve etraflı yazı İbrahim Kutluk tarafından yazılmıştır²³.

²⁰ Bk. M. Ata Çatıkkaş, *Firdevsî-i Rûmî Satranç-nâme-i Kebir (İnceleme-Metin-Dizin)*, TDK Yayınları, Ankara, 2015.

²¹ Firdevsî-i Rûmî, *Kutb-nâme*, s. XIX

²² Bk. İbrahim Olgun, İsmail Parmaksızoğlu, *Firdevsî-i Rûmî Kutb-nâme*, TTK Yay., Ankara, 1980.

²³ Bilgi için bk. İbrahim Kutluk, "Kenek Oğlu Orhan ve Teşhisü'l İnsan", *Türk Dili Belleten*, Ocak 1950, Seri III, Sayı 14-15, s.29.

2.7. Davetnâme

Eserin tek nüshası İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Yazma Eserler Birimi, Num. 13'te, NEKTY00208 barkod numarasıyla kayıtlıdır. Talik yazıyla yazılmış olan eser 90 varak ve 23 satırdır. Eser F. Köprülü'ye göre 1481, Bursalı M. Tahir'e göre 1487 tarihinde yazılmıştır. Bu farklılığın sebebi görülen nüshaların farklı olmasından kaynaklı olmalıdır. Bugün elde bulunan tek nüsha ise H. 1114 (1702) tarihinde istinsah edilmiştir.

Eserin konusu; astronomi, astroloji, büyü, tılsım ve cin, melek, peri gibi varlıklar olup "garip ilimleri" konu edinmiştir ve altı bölümden oluşmaktadır. Eserde; on iki burca, gezegenlere, takımyıldızlarına, meleklerle ve cinlere ait 141 adet minyatür de mevcuttur (Büyükkarcı, 2003: 44 -45).

2.8. Münazara-i Seyf ü Kalem

Fatih Millet Kütüphanesi, num. 576'da kayıtlı olan eser 54 varak olup 13 satır halinde yazılmıştır. Akay, Köprülü'nün verdiği bilgiye dayanarak eserin 1485'te yazıldığını söylemiş de (Akay 1990:XVIII) eserle ilgili yüksek lisans tezi yapan Tanyıldız eserin telif tarihini 1502, istinsah tarihini 1503 olarak verir (Tanyıldız, 2005:63). Firdevsî bu eserde: "...mücelled kitabı dahi enva'ından telif itdümise hadayıku'l hakayık ve firasetnâme ve satrancnâme-i kebir ve tecnisat-ı süleyman-ı belkısname ve musellahnâme ve tali-i mevlüd-i kebir ve kutbnâme misali dahi bazı parsîden tercüme kılup ve bazı dahi sair kitablardan istihrac kılup hadis-i ahsen emlahü'l kelim birle mensur u manzum tasnif kılup söyledümse min bad bu münazara-i seyf ü kalem hadis-i muhtar ile ebyat ü eş'arile telif ü tasnif eyledüm kaleme rakama getirüp bitürdüm tuhfetü'l hadi dergah-ı a'laya getürdüm ta kim sultan...."²⁴ ifadesiyle yazdığı diğer eserleri sayması bakımından önemlidir. Eserin tarih kısmında adı "Seyfnâme" olarak zikredilmiş, eserde kalem ve kılıcın karşılaştırması yapılmıştır.

Eserle ilgili yukarıda zikredilen yüksek lisans çalışmasından başka bir de tanıtıcı makale bulunmaktadır²⁵.

2.9. Firasetnâme

Münazara-i Seyf ü Kalem'de belirtilen eserlerinden biridir. Firdevsîyle ilgili çalışma yapan çoğu araştırmacı eserin nüshasının bulunmadığını belirtse de eserin bir nüshası: Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 5151 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. 114 varak ve 11 satır olan eser harekeli nesihle ve nazım-nesir karışık yazılmıştır. Eserin içeriği tasavvuf olup Firdevsî'nin mahlasında "Bursavi" ifadesi bulunması yönüyle tek sayılabilir. Eserin temmet kısmında tam net okunmamakla beraber H. 1109(?) (1697?) tarihi vardır. Eserle ilgili Bedri Noyan'ın binicilik üzerine bir eser olduğu bilgisi doğru değildir (Noyan, 1986:15).

2.10. Hakayıkname (Hadikatü'l Hakayık, Hakikatname, Tuhfetü'l Hadi)

Firdevsî'nin hakkında çok fazla bilgi karmaşası olan eserlerinden biridir. Eserle ilgili bugüne kadar farklı kaynaklarda farklı bilgiler verilmiştir. Başlıca yanlışlar: eserin Molla İlahî menkıbesi içerdiği, Süleymâniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Kitaplığı 2587/2'deki eserin bu eser olarak zikredilmesi-

²⁴ Firdevsî-i Rumî, *Münazara-i Seyf ü Kalem*, vr. 5b.

²⁵ Bk. Halil İbrahim Usta, "Firdevsî-i Rûmî'nin Bir Münazarası", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 2009, 49 (1): 61-93.

hâlbuki bu eser aynı kütüphanede 2587/1 numarayla kayıtlıdır-, Süleymâniye Kütüphanesi Nafiz Paşa 1509/1'deki eserin bu eser zannedilmesi ki bu kayıttaki eser Firdevsî'ye ait değildir, Hakâyıkname ve Hakikatname'nin iki farklı eser sayılması ve eserin içeriğinin yanlış verilmesidir. Milli Kütüphane 26 Hk 73'te kayıtlı "*Hadikatü'l-Hakâyık*" isimli bir eser vardır. Milli Kütüphane'deki bu eser Hakâyık-nâme'nin bir nüshasıdır²⁶.

Eser manzum-mensur karışık olup soru-cevap biçiminde kurgulanmıştır. Eserin tespit edilen 14 nüshası vardır:

Ankara, Milli Ktp. A 2251/1, 28 varak, 16 satır.

Ankara, Milli Ktp. 26 Hk 73, 32 varak, 18 satır, istinsah H. 1190 (1776)

Ankara, Milli Ktp. A 9157/2, 24 varak, 15 satır.

İstanbul, Süleymaniye Ktp. Şehid Ali Paşa 1343/4, 15 varak, 25 satır.

İstanbul, Süleymaniye Ktp. Şehid Ali Paşa 1399/2, 22 varak, 19 satır, telif tarihi H. 989 (1582).

İstanbul, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi 2587/1, 22 varak, 17 satır.

Almanya, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Berlin Hs. Or. Oct. 878 Staatsbibliothek

Almanya, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Berlin Hs. Or. Oct. 1056 Staatsbibliothek

Almanya, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Berlin Ms. Or. Oct. 3240

Staatsbibliothek

Almanya, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Berlin Ms. Or. Quart 1385 Staatsbibliothek

Oxford-İngiltere, Bodleian Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Bodleian MS Turk e. 94/23

Oxford-İngiltere, Bodleian Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Bodleian MS Turk e. 97/3

Hollanda, Leiden Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Leiden Or. 1903 (2)

Tiflis-Gürcistan, Gürcistan Bilimler Akademisi El Yazmaları Enstitüsü L 8/I (Araç, 2010: 26).

2.11. Tali-i Mevlüd-i Kebir

Münazara-i Seyf ü Kalem'de ve tarafımızca tespit edilen Süleymannâme'nin Tavşanlı nüshasında belirtilen eserlerden biridir. Bugüne kadar Firdevsî ile ilgili yapılan çalışmalarda eserin nüshasının bulunmadığı söylenmektedir. Ancak eserin tespit ettiğimiz bir nüshası mevcuttur. Millî Kütüphane, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3204'te, 1386 DVD numarasıyla kayıtlı olan nüsha II+3I+X yaprak, 15 satır ve nesih yazıyla yazılmıştır. 1b-II arasında Arapça dualar vardır, sonda II-IVa arasında şiirler ve notlar IVb de bazı çiçek adları ile ilgili bir açıklama Va-Xa arasında Hata, Hattın ve Türkistan âlimlerinin on iki yılı bir devir sayıp ve her yılı bir hayvanla adlandırdıklarına dair bir metin vardır. Xb de bir şiir bulunmaktadır.

2.12. Hadis-i Ahsen

Firdevsî'nin var olup olmadığı tartışmalı olan eserlerinden biridir. Bursalı M. Tahir (Bursalı M. Tahir, 1972:2), ve Köprülü (Köprülü, 1997:650) eserin Firdevsî'ye ait olduğunu iddia ederler. Birçok araştırmacı Firdevsî'nin böyle bir eserin bulunmadığını varsa bile nüshasının olmadığı noktasında birleşirler. Büyükkarcı ise böyle bir eserin olmadığını, Münazara-i Seyf ü Kalem'de geçen ilgili kısmın;

²⁶ Bk. Güllü Araç, *Uzun Firdevsi ve Hakâyıknamesi (İnceleme, Metin, Sözlük) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

“güzel bir söyleyişle” söz söylemek manasında kullanıldığını iddia eder (Büyükkarcı, 1993: 7). Eserin ilgili kısmı şöyledir: “...bazı parsiden tercüme kılup ve bazı dahi sair kitablardan istihrac kılup hadis-i ahsen emlahü'l kelim birle mensur u manzum tasnif kılup söyledümse...”²⁷ demektedir. Eserin bu kısmında kendi yazdığı eserleri sayan Firdevsî veya müstensih; eser adlarını kırmızı mürekkeple yazmıştır. “Hadis-i Ahsen” ifadesinin de kırmızı mürekkeple yazılmış olması bunun bir eser olabileceği düşüncesini ortaya çıkarmıştır.

Söz konusu eser sadece Münazara-i Seyf ü Kalem’de bahsedilmiş başka hiçbir kaynaktan belirtilmemiştir. Dolayısıyla bu konuda tam bir netlik olmadığını söylemek durumundayız. Eserde bu kısmın kırmızı mürekkeple hata ile yazılmış olma olasılığı bizce düşük bir ihtimaldir. Çünkü ifadenin evvelinde eser ismi olmayıp bir tümce vardır. Eserlerini art arda sıralarken bu kısmı da hatayla kırmızıyla yazmış olabilirdi ama belirttiğimiz gibi öncesinde diğer eserlerin adları yoktur. Aynı zamanda eserlerinin tamamını da kırmızı mürekkeple yazmamıştır. Bu da eser üzerindeki muğlaklığı arttırmaktadır.

2.13. Tercüme-i Cameşuynâme

Her ne kadar Çatıkkaş (Çatıkkaş, 1979: XXXI) ve Aksoy (Aksoy, 2000:48) Firdevsî’nin bu isimde bir eserinin olmadığını belirtse de eserin tek nüshası Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2730 numarada kayıtlıdır. Eser 18 yaprak ve 19 satır olup kumaşlar ve lekelerin temizlenmesi hakkında bilgi verir. Firdevsî, Terceme-i Cameşuynâme’nin sebeb-i telifinde Süleymannâme’nin 78. cildini bitirmişken elbisesinde bir leke olması üzerine bu eseri Türkçeye çevirdiğini belirtir²⁸. Eser üzerinde Sezer Özyaşamış Şakar’ın bir çalışması vardır²⁹.

2.14. Tecnisat-ı Süleyman u Belkısname

Firdevsî’nin eserleri içerisinde belki tam manasıyla adlandırılmayan veya doğru adlandırılmayan bir eserdir. Eser bugüne kadar yapılmış çalışmalarda; “*Tecnisat-ı Süleyman*” veya “*Süleymannâme vü Belkısname*” olarak iki ayrı eser veya “*Tecnisat*” ve “*Belkısname*” olarak ayrı eserler olarak adlandırılmış ve tanıtılmıştır. Münazara-i Seyf ü Kalem adlı eserinin 5b varlığında sadece bir tane “*Süleyman*” ifadesi geçerken araştırmacıların bu kelimeyi “*Tecnisat-ı Süleyman*” ve “*Süleyman ü Belkısname*” diyerek ilk eserin sonuna diğer eserin de başına getirmeleri kesinlikle doğru değildir.

Şimdiye kadar bir nüshası bulunamamış olan eserin adı bize göre “*Tecnisat-ı Süleyman u Belkısname*” olmalıdır. Bununla ilgili elimizdeki tek ve en güçlü delil yine Firdevsî tarafından yazılan Satraçnâme adlı eserdeki bir bölümdür. Bu bölümde Firdevsî dönemin padişahı II. Bayezid’in meclisinde padişahın kendisi için şunları söylediğini aktarır: “...süleymannâmen yad idüp hazretün tarif iderler ale’l husus ki süleyman u belkısnameyi tecnis-i tammıla kim nazma götürüp zü’l-kafiye kim tamam eyledün yidi bin beyit üzerine kim ahir kılup söyledün”³⁰. Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere Firdevsî Hz. Süleyman ve Belkıs hikâyesini yedi bin beyit halinde nazma çevirmiş ve bunu eksiksiz bir cinaslı söyleyişle yapmıştır. Bize göre eserin başındaki “*tecnisat*” ifadesi buradaki “*tecnis-i tamm*” yani eksiksiz, kusursuz, mükemmel bir nazımla ifadesiyle örtüşmektedir.

²⁷ Bk. Firdevsî-i Rumi, *Münazara-i Seyf ü Kalem*, vr. 5b

²⁸ Bk. Firdevsî, *Terceme-i Câmeşûy-nâme*, Manisa İl Halk Kütüphanesi, no: 2730, vr.18b.

²⁹ Bk. Sezer Özyaşamış Şakar, *Terceme-i Câmeşûy-nâme*, Simurg Yayınları, İstanbul 2009.

³⁰ Bk. M. Ata Çatıkkaş, *Firdevsî-i Rûmî’nin Satraç-nâme-i Firdevsî’si*, TDA. S.37, İstanbul 1985, s. 193.

2.15. Şerh-i Hadis-i Erbain

Eser 5 varak, 17 satır olup 297.3 arşiv ve AEfrs6 demirbaş numarasıyla Millet Yazma Eser Kütüphanesinde kayıtlıdır. Tarafımızca eserin Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, 34 Atf 2846/9 arşiv numarasıyla kayıtlı 226-227 yaprak olan bir nüshası daha tespit edilmiştir. Bu nüsha Firdevsî adına kayıtlıyken Millet Kütüphanesindeki nüsha; Firdevs-i Rumî, İlyas b. Hızır adıyla kayıtlıdır.

Eserde kırk hadis tercümesi olup hadisler Arapça açıklamalar ise Farsça yazılmıştır.

2.16. Kitabü'l Mevaiz

Kitabın tek nüshası İstanbul Büyükşehir Kütüphanesi Muallim Cevdet Bölümü num. 297.9'da kayıtlı olduğu söylene de (Biçer, 2005:74) söz konusu kütüphanede yapılan tarama neticesinde belirtilen numarayla bu eser bulunamamıştır. Bunun yanı sıra Muallim Cevdet Yazmalarında 297.85 MEV sıra numarasıyla kayıtlı "*Mevaiz el-Firdevs*" adıyla kayıtlı bir eser vardır ancak eserin içeriğini görmek mümkün olmadığından Firdevsî'nin bahsi geçen eseri olup olmadığı hususunda temkinli olmak gerektiği kanaatindeyiz.

2.17. Kur'an-ı Kerim'den Tefeüle Dair Bir Risâle

Eserin tek nüshası İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde 297.7 yer ve NEKTY00816 arşiv numarasıyla kayıtlıdır³¹. Eserin 014178'de olduğu söylenmiş olsa da (Araç, 2010: 17) ilgili kütüphanedeki eser bizim tespitlerimize göre bu numarada değildir. Diğer taraftan Jafarova eserin 28 varaktan oluştuğunu söylemekte (Jafarova, 2010: 6) fakat kütüphane kayıtlarına göre eser 89 varaktır.

2.18. Pendnâme-i Eflatun

Bursalı Mehmet Tahir (Bursalı M. Tahir, 1972:105) tarafından sağlık hakkında küçük bir risale olduğu belirtilen eserin tek nüshası İstanbul Arkeoloji Müzesi, 164 numarada kayıtlı olup 105 varaktır. Eserin Firdevsî'ye ait olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Eser hakkında Çatıkkaş'ın bir çalışması mevcuttur³².

2.19. Gülistan Tercümesi

İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'ndeki bir Gülistan nüshasında "*İlyas ibn-i Hızır el-mütehallas bi'l-Firdevsî*" adının bulunmasından dolayı Bursalı Mehmet Tahir eserin Firdevsî'ye ait olduğunu iddia etmiştir (Bursalı M. Tahir, 1972:105). Fuat Köprülü ise eserin Uzun Firdevsî'ye değil başka bir Firdevsî'ye ait olabileceğini belirtmiş ve bu fikre karşı çıkmıştır (Köprülü, 1945:649). Dolayısıyla eserin Firdevsî'ye ait olup olmadığı Firdevsî'nin asıl adı konusundaki tartışmalar ve farklı görüşler nedeniyle netlik kazanmamıştır.

2.20. Velâyetnâme (Menakıb-ı Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli)

Firdevsî'ye ait olup olmadığı tartışmalı olan eserlerden biridir. Eser Nevşehir Hacıbektaş İlçe Kütüphanesinde 200 numarada kayıtlıdır. Sözkonusu nüsha da doğrudan Firdevsî'ye ait değildir. Bu

³¹ Bk. İlgili bağlantı İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphane web <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=1326f009-3d4e-4119-ae8e04774c41ffe3%40sessionmgr113&vid=0&hid=122&bdata=Jmxhbm9dHmc2l0ZT11ZHMtG12ZQ%3d%3d#AN=i.st.791582&db=cat03261a>

³² Bk. M. Ata Çatıkkaş, "Türk Firdevsisi ve Süleymanname-i Kebir", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 25, Ağustos, İstanbul, 1983, s. 176.

nüsha 1624'te Muharrem bin Ali isimli bir müstensih tarafından Balım Kulu Dede adına kaleme alınmıştır (Noyan 1986; Önsöz). Bedri Noyan'ın elindeki nüshadan başka bir de Nihani'nin 1296'da (1879) yazdığı Velâyetnâme-i Hacı Bektâş-ı Velî adlı manzum Velâyetnâme'de derbeyân-ı sebeb-i nazm-ı kitab bölümündeki bazı ifadeleri referans gösteren Abdülbaki Gölpınarlı: “Manzum Velâyet-nâme Firdevsî'nindir. Firdevsî'nin üslûbuyla Velayet-nâme'nin üslûbunu inceledik ve tam bir benzerlik gösterdiğini gördük. Bu bakımdan manzum Velayet-nâme'nin, Süleyman-nâme'nin ve daha birçok kitapların yazarı olan Firdevsî-i Rûmî tarafından yazıldığına kanaat getirdik” diyerek eserin Firdevsî'ye ait olduğu görüşündedir (Gölpınarlı, 1958: XXIV). Gölpınarlı'dan sonra; Esad Coşan³³, Bedri Noyan³⁴ ve Mikail Bayram³⁵ da söz konusu eserin ilk derleyicisinin Firdevsî olduğu konusunda hemfikirdirler³⁶.

2.21. Barak Baba Risalesi

Çoğu araştırmacı tarafından Firdevsî'nin eserlerinden biri olarak sayılmamakla beraber tarihi kayıtlarda da böyle bir bilgi yoktur. Sadece Abdülbaki Gölpınarlı Barak Baba Risalesi'nin müterciminin Firdevsî-i Rumi (İlyas bin Hızır) olduğunu iddia etmiştir (Gölpınarlı, 1992:253).

2.22. Süleymannâme Muhtasarı

Eser İstanbul Millet Kütüphanesi 297.9'de AETrh316 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Tarama çalışmalarımız neticesinde eserin Biçer tarafından 949.6'da kayıtlı olduğu söylene de (Biçer, 2005:56) ilgili numarada başka bir eserin kaydı bulunduğu tespit edilmiştir. Eser 349 varak ve 13 satır halinde yazılmıştır. Eserin diğer nüshası ise İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde 297.91'de NEKTY00715 barkod numarasıyla kayıtlıdır. Buradaki nüsha 195 varak ve 17 satırdır.

2.23. Kasas

Firdevsî'nin bu çalışmayla ilk kez tanıtılan bu eserinin varlığını Tavşanlı Zeytinolu Halk Kütüphanesi'nde 43 Ze 689/1 arşiv numarasıyla kayıtlı olan Süleymannâme nüshasının 2a varacağı 6. Satırındaki: “...kitablar varsa anları cümle içine katmışdur tatvil-i kelim itmekiçün kasas gibi tali'-i mevlüd gibi mühlheme'i nice dahı bunların gibi cem' idüp...” ifadeleri gündeme getirmiştir. Firdevsî'nin Tali'-i Mevlüd-i Kebir adlı bir eserinin olduğunu biliyoruz; “Kasas” da onun yazdığı kitaplardan bir örnek olarak verildiği düşüncesindeyiz. Şu ana kadar sözkonusu eserin tespit edilebilmiş bir nüshası bulunmamaktadır.

Firdevsî'nin varlığı kesin olan ve tartışmalı olan bu eserleri dışında bazı araştırmacıların Firdevsî'ye ait olduğunu iddia ettikleri eserlerin ona ait olmadığı ortaya çıkartılmıştır. “Muhtarnâme”, “Tercüme-i Kenzü'l-Hakâyık ve Keşfü'l-Dakâyık” adlı eserler Biçer tarafından Firdevsî'ye ait olarak gösterilmiştir (Biçer, 2005:71-75) hatta Biçer ve Jafarova (Jafarova, 2010:5) “Tuti-i Şehristan-ı Tarikat” adında bir eserin varlığından daha bahsetmiştir. Araç ise Tercüme-i Kenzü'l-Hakâyık ve Keşfü'l-Dakâyık adlı eseri açıklarken “Muhtarnâme” ve “Tercüme-i Kenzü'l-Hakâyık ve Keşfü'l-Dakâyık” adlı eserlerin

³³ Bk. Esad Coşan, *Makâlât-ı Hacı Bektâş-ı Velî*, Ankara 1996. s. XVII.

³⁴ Bk. Bedri Noyan, *Firdevsî-i Rûmî; Manzum Hacı Bektâş Velî Vilâyet -nâmesi*, Ankara, 1986.

³⁵ Bk. Mikail Bayram, “Hacı Bektaş-ı Horasâni Hakkında Bazı Yeni Kaynaklar ve Yeni Bilgiler”, “Türkiye Selçukluları Üzerine Araştırmalar”, Konya 2003, s. 144.

³⁶ Ayrıca Esad Coşan, Makalatında Farsça bir Makâlât'dan söz etmiş ancak bulunamadığını söylemişti. Bu eser bulunmuş ve yayınlanmıştır. Bk. Hacı Bektaş-ı Velî, *Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye*, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi, Ankara 2004.

Türkçeye tercüme edildiğini belirtmiştir (Araç, 2010:16). Her iki araştırmacı da eserlerin Yavuz Sultan Selim'in emriyle tercüme edildiği bilgisini vermişse de bu bilginin doğru ve sağlıklı olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Öncelikle eserle ilgili karışıklığın sebebi 06 Mil Yz A 2251/1 arşiv numarasıyla Milli Kütüphanede bulunan nüshada iki ayrı eser vardır. Eserin ilk sayfasında: “*Hakayıkname-i Molla İlahi Nevralלה Kabre*” ve “*Tercüme-i Kenzü'l Hakayık ve Keşfü'l Dakayık li Emrül Tasnifi*” yazmaktadır. İlk eserin yani Hakayıkname'nin Firdevsi'ye ait olduğunu biliyoruz. Diğer eserin ise yapılan tespitler sonucu Firdevsi'ye ait olmadığını görülmüştür. Tercüme-i Kenzü'l-Hakâyık ve Keşfü'l-Dakâyık adlı eserin yine Milli Kütüphanede 06 Mil Yz A 2920/1 arşiv numarasıyla Aşkî tarafından telif ve Ahmed Şevki b. Mustafa tarafından istinsah edilmiş bir nüshası daha vardır. Bu nüsha konuyu aydınlığa kavuşturmaktadır.

Diğer araştırmacıların belirttiği gibi bu eser Yavuz Sultan Selim döneminde değil Kanuni Sultan Süleyman döneminde yazılmıştır. 06 Mil Yz A 2920/1 nüshasına göre eserin 2a varağındaki şu ifadeler konuyu yeterince açıklığa kavuşturmaktadır: “...amma can u canan bu şevkle mest ü hayran iken nagah padişah-ı alempenah sultan bin es-sultan es-sultan selim han bin süleyman han hazretlerinin ata'allah-ı teala eyyam-ı devletine heddâm-ı keraimlerinden... piraste olan celal beg hazretleri sabıka bu hakirlerine...”³⁷. Görüldüğü üzere eser Yavuz Sultan Selim oğlu Sultan Süleyman'ın kız evlatlarının hizmetkârlarından olan Celal Bey adında bir kişi adına yazılmıştır. Bu nüshadaki “*celal beg*” ifadesi diğer nüshada yoktur.

Bir diğer husus olan Biçer ve Jafarova'nın bahsettiği “*Tuti-i Şehristan-ı Tarikat*” adında Firdevsi'nin bir eserinin olmadığı da yapılan araştırmalar neticesinde ortaya çıkartılmıştır. Bu metinde geçen ve araştırmacıların bir eser ismi zannettikleri “*tuti-i şehristan-ı tarikat*” ifadesi Tercüme-i Kenzü'l-Hakâyık ve Keşfü'l-Dakâyık'ı yazan kişinin Şeyh Attar'ı övmek için kullandığı sıfatlardır. Bu kısım 06 Mil Yz A 2251/1 nüshasında: “...bülbul-i gülistan-ı hakikat ve tuti-i şehristan-ı tarikat şeyh attar hazretlerinin kaddesallahe sirruh'ul aziz muhtarnamesin tercüme itmek emr idüp...”³⁸, 06 Mil Yz A 2920/1 nüshasında ise: “...bülbul-i gülistan-ı hakikat ve tuti-i şekeristan-ı tarikat şeyh attar hazretlerinin kaddesallahe sirruh'ul aziz muhtarnamesin tercüme itmek emr idüp...”³⁹ şeklinde geçmektedir.

Görüldüğü üzere buraki “*hakikat gülistanın bülbulü ve tarikat şekeristanın tutisi*” ifadeleri Şeyh Attar'ı övmek için kullanılmış ifadelerdir. Dolayısıyla bu ifadelerin Firdevsi'ye ait eserler olmadığı açık olarak görülmektedir.

Sonuç olarak Firdevsi'nin olduğu düşünülen Muhtarnâme ve Tercüme-i Kenzü'l-Hakâyık ve Keşfü'l-Dakâyık adlı eserlerle ilgili iki kanaat ortaya çıkmaktadır. Birincisi ki güçlü ihtimalle bu eserler Firdevsi'ye ait olmayıp onun bir eseri olan Hakayıkname ile aynı cilt içerisinde bulunduğu için ona ait sanılmıştır. İkincisi ise; Tercüme-i Kenzü'l-Hakâyık ve Keşfü'l-Dakâyık'ın 2a varağındaki ifadelere göre Kanuni döneminde yazılmış olan bu eser Firdevsi'ye ait ise Firdevsi'nin Yavuz Sultan Selim döneminde vefat etmeyip Kanuni döneminde de yaşadığıdır ki bu da onun hakkında yeni bir bilgi olarak ortaya

³⁷ Bk. Aşkî, *Tercüme-i Kenzü'l-Hakâyık ve Keşfü'l-Dakâyık*, 06 Mil Yz A 2920/1, vr. 2a/8-9-10-11-12-13.

³⁸ Bk. *Tercüme-i Kenzü'l-Hakâyık ve Keşfü'l-Dakâyık*, 06 Mil Yz A 2251/1, vr. 2a/16, 2b/1-2

³⁹ Bk. Aşkî, a.g.e., vr. 2b/1-2

çıkmiş olacaktır. Fakat eldeki veriler doğrultusunda baktığımızda Firdevsî'nin Kanuni Sultan Süleyman devrinde hayatta olduğuna dair herhangi bir bilgi mevcut değildir.

3. SONUÇ

Hayatı boyunca pek çok konuda farklı eserler yazan Firdevsî'nin hayatını ve eserlerini yeni bilgiler doğrultusunda yeniden ele aldık. Onun hayatının önemli bir kısmını ayırdığı Süleymanname adlı eser şüphesiz onun başyapıtıdır. Tezkirelerde sadece bu eserden bahsedilmesi bunu doğrular niteliktedir. Fakat yine tezkirelerde onun hayatı hakkında tam olarak sağlıklı bilgiler edinemekteyiz hatta onun hakkında olumsuz ifadelerin olduğu ve bunların bazılarının da iftira mahiyetinde olduğu açıktır. Süleymanname'nin bugün bütün ciltleri hakkında bilimsel çalışma yapılmamış olup bu eserin ciltlerinin çalışılması araştırmacıları beklemektedir.

Eserlerinin bir kısmı hakkında görüş birliği bulunsa da bazı eserlerinin içeriği, mevcudiyeti ve nüshaları konusunda farklı fikirler vardır. Tarama ve araştırmalar neticesinde şu şekilde bir tablo ortaya çıkmaktadır:

3.1. Varlığı Kesin Olan Eserleri:

Süleymanname, Hayatname (Hayat u Memat), Terceme-i Silahşorname, Satrançname-i Kebir, Kutbname (Kıssa-i Midilli), Teşhisü'l-İnsan, Davetname, Münazara-i Seyf ü Kalem, Firasetname, Hakayıkname (Hadikatü'l Hakayık, Hakikatname, Tuhfetü'l Hadi), Tali-i Mevlud-i Kebir, Tercüme-i Cameşuynâme, Tecnisat-ı Süleyman u Belkısname, Şerh-i Hadis-i Erbain, Kur'an-ı Kerim'den Tefeüle Dair Bir Risâle, Süleymanname Muhtasarı, Kasas

3.2. Varlığı Tartışmalı Olan Eserleri:

Hadis-i Ahsen, Pendnâme-i Eflatun, Gülistan Tercümesi, Velâyetnâme (Menakıb-ı Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli), Barak Baba Risalesi

3.3. İlk Kez Tespit Edilen veya Yeni Nüshası Çıkarılan Eserleri:

Süleymanname (8. Cilt), Satrançname-i Kebir, Firasetname, Tali-i Mevlud-i Kebir, Şerh-i Hadis-i Erbain, Kasas

3.4. Daha Önceki Çalışmalarda Varlığı Belirtilen Fakat Bugün Bulunmayan Eserleri:

Teşhisü'l-İnsan, Kitabü'l Mevaiz

Sonuç olarak bu çalışmada Firdevsî'nin bütün eserleri titizlikle incelenmiş, ortaya yeni nüshalar, ve bilgiler çıkarılmıştır. Firdevsî'ye ait bazı eserlerin arşiv ve kütüphane bilgileri güncellenmiş, ona ait olduğu sanılan eserler hakkındaki bilgiler tashih edilmiştir. Ortaya çıkartılacak yeni bilgiler neticesinde Firdevsî ve eserleri hakkındaki güncellemeler devam edecek mahiyette görünmektedir.

KAYNAKLAR

- Akay, Asuman (1990), *Firdevsî Süleyman-nâme (44. Cilt), Metin ve Filler Üzerine Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Aksoy, Mustafa (2000), *Uzun Firdevsî'nin Süleyman-nâme'sindeki Destan Unsurları, Cilt:I, II (Giriş-İnceleme)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Araç, Güllü (2010), *Uzun Firdevsî ve Hakayık-Nâme'si (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış

- Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Babinger, Franz (1982), *Osmanlı Tarih Yazarları Ve Eserleri*, (Çev. C. Üçok), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Beyanî Mustafa Bin Carullah (1997), *Tezkiretü'ş-Şuara*, (Haz. İbrahim Kutluk), TTK Yayınları, Ankara.
- Biçer, Bekir (2005), *Firdevsî-i Rûmî ve Tarihçiliği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Bursalı M. Tahir (1972), *Osmanlı Müellifleri*, C II, (Haz. Fikri Yavuz, İsmail Özen), Meral Yayınevi, İstanbul.
- Büyükkaracı, Fatma (1993), *Firdevsî-i Tavil ve Davet-nâmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Çatıkkaş, M. Ata (1979), *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-name-i Kebîr'i: 72. Cilt Gramer-Sentaks-Lugat-Metin*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Gelibolulu Mustafa Âli (1994), *Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, (Haz. Mustafa İsen), AKM Yayınları, Ankara.
- Gölpınarlı, Abdülbâki (1958), *Vilâyet-nâme, "Menâkıb-ı Hünkar Hacı Bektaş-ı Velî"*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Jafarova, İlhamı (2010), *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymanname-i Kebîr'i (63. Cilt) İnceleme-Metin-Dizin*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Katib Çelebi (2007), *Keşfü'z-Zünûn*, (Çev.R. Balcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul..
- Kınalızade Hasan Çelebi (1981), *Tezkiretü'ş-Şuara*, (Haz. İbrahim Kutluk), TTK Yayınları, Ankara.
- Köprülü, Mehmed Fuad (1945), *Firdevsî, İslam Ansiklopedisi C. IV.*, MEB Yayınları, İstanbul..
- Latifi (2000), *Tezkiretü'ş-Şuarâ ve Tabsiratü'n Nuzamâ*, (Haz. Rıdvan Canım), AKM Yayınları, Ankara.
- Noyan, Bedri (1986), *Firdevsî-i Rûmî Hacı Bektaş Velî Velâyet-nâmesi*, Doğu Matbaacılık, Ankara.
- Olgun, İbrahim, Parmaksızoğlu İsmet (1980), *Kutb-nâme*, TTK Yayınları, Ankara.
- Şimşek Yaşar (2013), *Firdevsî-i Rûmî, Süleyman-name-i Kebîr (76. Cilt) Giriş, Ses Bilgisi, Tenkitli Metin, Sözlük*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun.
- Tanyıldız, Ahmet (2005), *Firdevsî-i Tavil Münazara-i Seyf ü Kalem*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tuman, Mehmet Nail (1945), *Tuhfe-i Nâili*, C. II., Milli Eğitim Yayınları, Ankara.